

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-288-6-41

УДК 339:338.34.055:616-036.22

ПЮРЕНКО І. О.

Миколаївський національний аграрний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті досліджуються напрями підвищення економічної стійкості харчових підприємств в умовах кризи, яка склалась в українській економіці та способи вирішення проблем конкурентоспроможності в таких умовах за допомогою поглибленого аналізу стійкості підприємства.

Метою цієї статті є розробка рекомендацій теоретичного і прикладного характеру з підвищення економічної стійкості харчових підприємств в умовах кризи.

Запропоновано методику здійснення аналізу економічної стійкості підприємства з метою виявлення та запобігання несприятливих економічних факторів, які впливають на результати діяльності харчових підприємств і опрацювання яких сприяють у прийнятті раціональних фінансових управлінських рішень. Проаналізовано ринок харчових продуктів в період економічної кризи та в період виходу економіки з кризового стану. Запропоновано поглибити дослідження в напрямку соціальної стійкості як одного з основних чинників впливу на економічну стійкість підприємства.

В умовах економічної кризи пошуки підвищення економічної стійкості харчового підприємства є нагальною та необхідною складовою процесу виходу з кризи не лише на мікро- але і на макrorівнях. Оскільки більшість підприємств не мають соціальної орієнтації бізнесу, і нестача кваліфікованих працівників викликають необхідність створення нової соціально-зорієнтованої системи підвищення економічної стійкості харчового підприємства на основі соціальних стратегій розвитку підприємства. Така система повинна містити наступні елементи:

- політика зайнятості, повинна охоплювати всі можливі заходи спрямовані на забезпечення підприємства персоналом висококваліфікованого рівня, створення необхідних умов праці, забезпечення гаранту безпеки праці, кар'єрний ріст і ріст заробітної плати;

- політика навчання, що передбачає всі можливі заходи для підвищення кваліфікації працівників і заохочення прагнень до професійного зростання;

- політика оплати праці, яка включає елементи достатньо високої, заробітної плати у співвідношенні досвід-здібності-відданість, пільги, заохочення, тощо.

Ключові слова: економічна стійкість, конкурентоспроможність, фінансові показники, рентабельність, харчова промисловість.

PIURENKO I.

Mykolaiv National Agrarian University

INCREASING THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF FOOD ENTERPRISES IN A CRISIS

The article investigates the directions of increasing the economic stability of food enterprises in the crisis in the Ukrainian economy and ways to solve the problems of competitiveness in such conditions through in-depth analysis of the stability of the enterprise.

The purpose of this article is there is a development of recommendations of theoretical and applied character on increase of economic stability of the food enterprises in the conditions of crisis.

The method of analysis of economic stability of the enterprise is offered for the purpose of revealing and prevention of adverse economic factors influencing results of activity of the food enterprises and processing of which promote acceptance of rational financial administrative decisions. The food market during the economic crisis and during the exit of the economy from the crisis is analyzed. It is proposed to deepen research in the direction of social stability as one of the main factors influencing the economic stability of the enterprise.

In the conditions of economic crisis, the search for increasing the economic stability of the food enterprise is an urgent and necessary component of the process of overcoming the crisis not only at the micro but also at the macro levels. Since most companies do not have a social orientation of business, and the lack of skilled workers necessitates the creation of a new socially oriented system to increase the economic sustainability of the food company based on social strategies for enterprise development. Such a system must contain the following elements:

- employment policy should cover all possible measures aimed at providing the company with highly qualified personnel, creating the necessary working conditions, ensuring the guarantor of occupational safety, career growth and wage growth;

- training policy, which provides all possible measures to improve the skills of employees and encourage the pursuit of professional growth;

- remuneration policy, which includes elements of a sufficiently high salary in the ratio of experience-ability-devotion, benefits, incentives, etc.

Key words: economic stability, competitiveness, financial indicators, profitability, food industry.

Вступ

Незалежно від економічної кризи, в країні спостерігається розвиток ринкових відносин, який супроводжується активним формуванням підприємництва, створенням нових підприємств в галузі харчової промисловості. Особливістю такого бізнесу є низька економічна стійкість харчових підприємств. Тому аналіз економічних процесів на рівні підприємства та поглиблене дослідження пов'язаних з їх діяльністю

економічних процесів має важливе значення не тільки в процесі ринкових відносин, а особливо в період економічної кризи в країні. Ось тут і виникає нагальна необхідність у прийнятті управлінських рішень направлених на підвищення економічної стійкості підприємства, що можна забезпечити лише за допомогою професійного економічно-фінансового аналізу діяльності підприємства, що здійснюється за допомогою ряду економічних та фінансових показників, розрахованих на основі фінансової звітності та додаткових показників бухгалтерського обліку на підприємстві. На такому етапі управління виникає необхідність глибокого визначення наявних можливостей підприємства щодо досягнення і підтримання стійкого і ефективного розвитку бізнесу. А головне – досягнення позитивних результатів в вирішенні проблем підприємствами впливає на економічну стійкість на всіх інших рівнях управління виробничим процесом.

Проблематикою економічної стійкості харчових підприємств займаються науковці постійно, що підтверджує актуальність даного питання у працях Ткаченко С.М. [1], Левицького В. [2], Вініченка І. [3], Мельничука Ю.М. [4], Краснолуцької О.В. [5], Ткачук І.Г. [6], Лагодієнко В.В. [7] та багато інших.

Ткаченко С.М. зазначає, що проблема визначення економічної стійкості підприємств будь-якої форми власності як категорії управлінського процесу щодо її забезпечення поки досліджена недостатньо повно. І не зважаючи на те, що сьогодні це поняття вже введене в економічну практику підприємств, в узагальненому вигляді суть економічної стійкості не досліджена [1]. Варто погодитись з науковцем, оскільки питаннями економічного аналізу стійкості підприємств можуть займатись лише обізнані фахівці, яких так бракує на сучасних підприємствах, тому по суті, бізнес може виявитись незахищеним в умовах кризи.

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку суспільства зумовлюють спрямованість діяльності підприємств на досягнення економічної стійкості. Підвищені вимоги до забезпечення стійкої виробничо-господарської, фінансово-економічної та організаційно-управлінської діяльності підприємств вимагають розроблення й реалізації ефективних підходів управління підприємством, серед яких головне місце належить соціальним стратегіям управління й розвитку. Оскільки внесення соціальної компоненти у загальний процес управління підприємством сприятиме його розвитку паралельно з підвищенням його економічної стійкості [2]. Людина стоїть в центрі всього. Тому задоволення потреб суспільства є основним завданням будь якого бізнесу. І людський фактор повинен обов'язково враховуватись при здійсненні оцінки діяльності підприємства.

Під економічною стійкістю різні автори розуміють складне, комплексне поняття, як і саму господарську діяльність. Визначень економічної стійкості в різній редакції є кілька десятків. "Економічний" означає творчий процес, який виробляє благо чи задовольняє потреби людини або господарюючого суб'єкта. Значить і економічна стійкість може бути застосована для характеристики суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність, результатів цієї діяльності і її наслідків як для самого суб'єкта, так і для його оточення [3].

Досліджуючи економічну стійкість харчових підприємств, необхідно відмітити, що ця характеристика діяльності вміщує широку низку показників, що розкривають і синтезують результативність інших складових фінансової стійкості підприємства, насамперед обсяг і структуру власних засобів, рівень доходності й прибутковості, норму прибутку на власний капітал, дотримання встановлених показників ліквідності, ефективність власного капіталу, обсяг створеної доданої вартості, рентабельність, ліквідність та інші важливі показники. Підтримання підприємством фінансової стійкості дає змогу зберегти конкурентоспроможність на ринку харчового виробництва та економічну ефективність підприємства в цілому. Проте це дуже складне завдання [4].

Мета та завдання статті

Метою статті є розробка рекомендацій теоретичного і прикладного характеру з підвищення економічної стійкості харчових підприємств в умовах кризи.

Для досягнення визначеної мети та відповідно до логіки наукового дослідження було поставлено завдання – здійснити методологічну ідентифікацію теоретико-концептуальних положень дослідження економічної стійкості харчових підприємств в умовах кризи та обґрунтувати необхідність створення нової соціально-зорієнтованої системи підвищення економічної стійкості харчового підприємства на основі соціальних стратегій розвитку підприємства.

Методика досліджень

Сукупність методів дослідження становить методологію аналізу економічних явищ, основних законодавчих актів та законів, закономірностей, факторів та показників, а саме методи узагальнення, порівняння, хронологізації, економіко-фінансового аналізу. Для аналізу і наочного відображення стану ринку харчового виробництва використано складну пелюсткову діаграму з використанням маркерів за допомогою програми Microsoft Excel. Для досягнення відображення кінцевих результатів діяльності застосовано ряд показників та коефіцієнтів, що використовуються при фінансовому аналізі стійкості харчових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проаналізувавши підходи до економічної категорії поняття «економічної стійкості», економічну стійкість харчового підприємства пропонуємо розглядати як:

- відображення стану рівноваги підприємства;
- взаємопов'язану сукупність структурних елементів, які об'єднані між собою єдиною метою;
- максимально-раціональне використання власного потенціалу;
- уміння реагувати і протистояти внутрішнім та зовнішнім негативним факторам впливу;
- стан підприємства, де формується найоптимальніша система управління стабільним і прогресивним розвитком харчового підприємства.

Господарювання в умовах економічної кризи вимагає упровадження й використання сучасних інструментів управління ресурсним потенціалом підприємств, де особливу роль відіграє формування і зміцнення інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства як передумови забезпечення його економічної стійкості [2]. Тому збільшується значення питання забезпечення кадрової, соціальної та комунікаційної складових економічної стійкості підприємства. Виходячи з того, що криза стосується не лише сфери підприємництва, а й всіх сфер економічних відносин, а головне – соціальної сфери, ми пропонуємо враховувати наступні структурні елементи економічної стійкості для харчового підприємства (рис. 1). Аналіз кожної складової економічної стійкості харчового підприємства є особливо важливим аналізом і потребує досвіду спеціалістів на підприємстві, це допоможе в управлінських рішеннях і забезпечить зниження ризиків. Проаналізувавши підходи науковців до даної проблематики, ми дійшли висновку, що найбільш впливовою і важливою є соціальна стійкість.

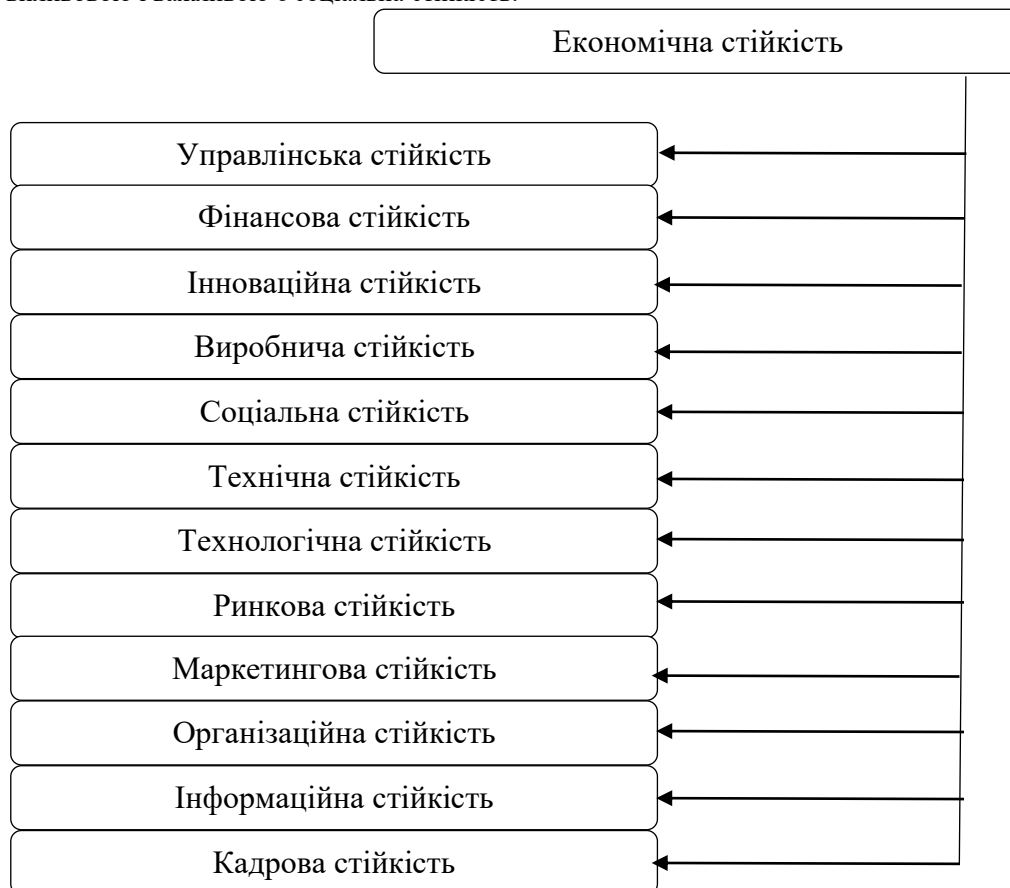

Рис. 1. Структурні елементи економічної стійкості харчового підприємства*

* власна розробка автора

Оскільки харчова промисловість, задіяна у формуванні експортного потенціалу нашої держави, може позитивно впливати на економічне зростання України, то вона є пріоритетом у забезпеченні економічної безпеки держави і досягненні високої національної конкурентоспроможності країни. Також потрібно зазначити, що важливість харчової промисловості для економіки нашої країни зумовлена обсягом податкових надходжень, які вона забезпечує [5].

Розглянемо обсяги реалізованої продукції харчової промисловості підприємствами України за 2019 рік, результати відображено на рис. 2.

Розглянувши структуру харчового виробництва в Україні, спостерігаємо за рівнем попиту на харчові продукти. Так, бачимо, що олія і жири, м'ясо і м'ясні вироби, молокопродукти займають перші місця в сфері харчування. Для того, щоб виявити проблемні фактори впливу на економічну стійкість харчового підприємства варто проаналізувати стан реалізації харчових продуктів в період економічної кризи, це дасть змогу виявити реальну картину попиту на продукцію в періоди занепаду економіки (рис. 3).

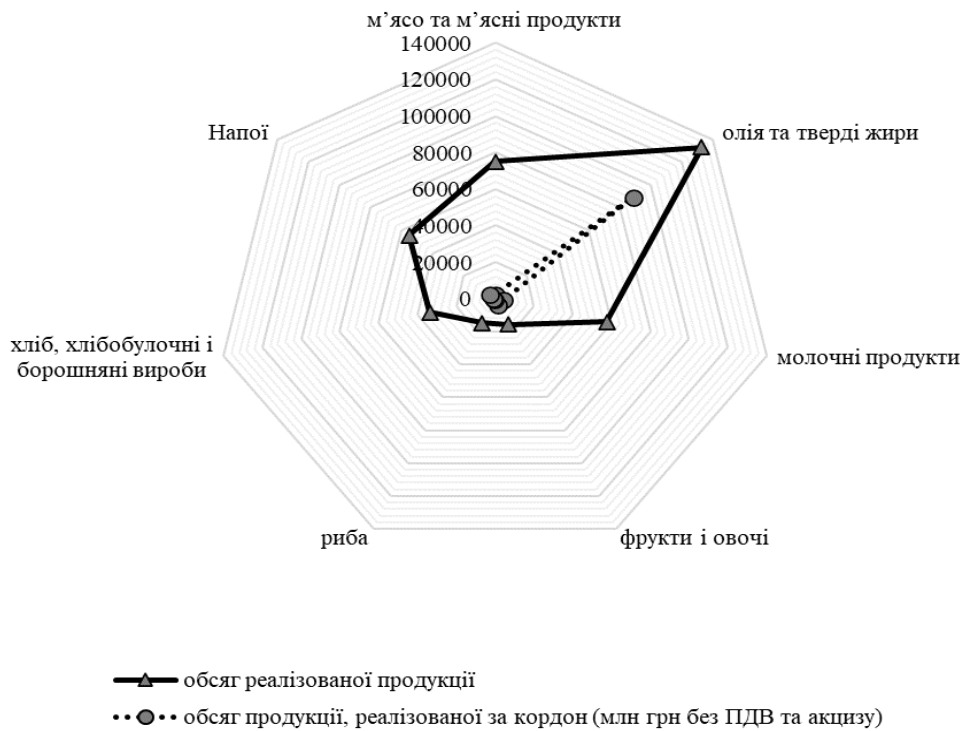

Рис. 2. Обсяг реалізованої продукції харчової промисловості підприємствами України у 2019 році, млн. грн.*
*побудовано автором за даними [7]

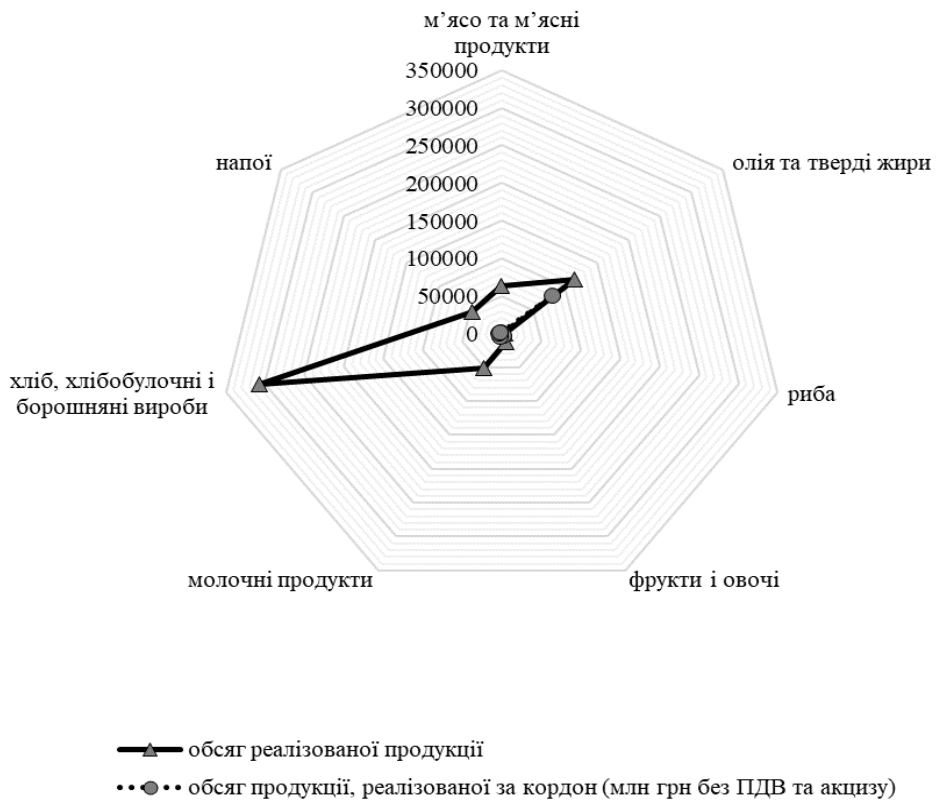

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції харчової промисловості підприємствами України у 2016 році в період економічної кризи, млн. грн.*
*побудовано автором за даними [7]

Спостереження і аналіз показали, що в період економічної кризи найбільшим попитом користувалися продукти першої необхідності, а саме, хліб, хлібобулочні та борошняні вироби. Покращення попиту на різноманітні продукти харчування у 2019 році свідчить про вихід країни з економічної кризи і дає можливість науковцям проаналізувати і виявити ряд факторів, що можуть впливати на стан виробництва харчових продуктів. Також створити моделі запобігання, тобто антикризові моделі, кризових ситуацій.

Розглянемо питання зміни обсягів виробництва основних видів продукції харчової промисловості, показники та розрахунки темпів приросту наведено в табл. 1.

За результатами розрахунків виявлено, що в період економічної кризи в країні починає занепадати бізнес відповідно до зниження платоспроможності населення, проте харчування займає важливу роль в соціальній сфері, і потребує поглибленого вивчення. В 2015 році мав місце значний стрибок показника темпів приросту, це пов'язане з тим, що попередні роки були спадаючими у даній сфері, і різка зміна обсягів виробництва відобразилась збільшенням показника темпів приросту у цьому році.

Таблиця 1

Зміна обсягів виробництва основних видів продукції харчової промисловості, ±%*

Продукт харчування	Період				
	2004-2005	2009-2010	2014-2015	2016-2017	2018-2019
Продукти харчування, всього	17,5	10,7	44,4	8,5	13,4
в т.ч.: хліб і хлібопродукти	-1,1	12,3	60,6	11,1	8,4
м'ясо та м'ясопродукти	30,3	2	31,3	7,3	20,9
риба та продукти з риби	29,8	5,1	60,2	5,1	1,7
молоко, сир та яйця	23,4	21,9	28,5	14,1	20,8
олія та жири	24	9,6	45,5	13,4	15,4
фрукти	20,6	5,1	72,4	-1,8	15,2
овочі	-8,3	14,5	30,8	-6,4	10,3
цукор	27,5	57,5	36	17,8	6,8

*розраховано автором за даними [7]

Слід врахувати, що модель підвищення економічної стійкості підприємства складається з сукупності елементів, які тісно взаємопов'язані між собою. В основі всіх складових лежить потреба, яка зорієнтована на людину, а отже соціальна сфера, що є дуже важливим критерієм [7, 8, 9].

Коли бізнес буде соціально зорієнтований на задоволення потреб людини, то це дасть змогу задовольнити два ефекти: з однієї сторони – збільшити попит на продукти виробництва, з іншої – збільшити обсяги реалізації продукції.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, в умовах економічної кризи пошуки підвищення економічної стійкості харчового підприємства є нагальною та необхідною складовою процесу виходу з кризи не лише на мікро- але і на макрорівнях. Оскільки більшість підприємств не мають соціальної орієнтації бізнесу, і нестача кваліфікованих працівників викликають необхідність створення нової соціально-зорієнтованої системи підвищення економічної стійкості харчового підприємства на основі соціальних стратегій розвитку підприємства. Така система повинна містити наступні елементи:

- політика зайнятості, повинна охоплювати всі можливі заходи спрямовані на забезпечення підприємства персоналом висококваліфікованого рівня, створення необхідних умов праці, забезпечення гаранту безпеки праці, кар'єрний ріст і ріст заробітної плати;
- політика навчання, що передбачає всі можливі заходи для підвищення кваліфікації працівників і заохочення прагнень до професійного зростання;
- політика оплати праці, яка включає елементи достатньо високої, заробітної плати у співвідношенні досвід-здібності-відданість, пільги, заохочення, тощо.

Забезпечення суспільних потреб праці зумовить працівників віддано працювати і відповідно будуть вирішені супутні проблеми забезпечення економічної стійкості харчового підприємства: підвищення якості виготовленої продукції, безперервність виробництва, низький або нульовий рівень нестач, втрат, злочинності, тощо. Проте економія на працівниках є шляхом до зменшення економічної стійкості підприємства.

Закордонний досвід показує, що підвищення економічної стійкості в умовах кризи може забезпечуватись за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств шляхом впровадження стимулювання зниження виробничих витрат за рахунок зменшення нестач і відповідно собівартості продукції, використання альтернативних джерел енергії; запровадження міжнародних стандартів якості; застосування заходів спрямованих на розвиток малого бізнесу харчового виробництва як одного з основних напрямів створення робочих місць і підвищення доходів населення в період економічної кризи.

Література

1. Ткаченко С. М. Сутність економічної стійкості підприємств та її складові [Електронний ресурс]. Ефективна економіка, 2011, № 5. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1350>
2. Левицький В. Розроблення системи підвищення економічної стійкості підприємства на основі соціальних стратегій розвитку підприємства [Електронний ресурс]. Будуємо нову Україну, 2010, №3. С. 238-245. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4598/Levyts%27kyu_Rozroblennya_systemy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Вініченко І., Крючок С. Економічна стійкість підприємства та її складові [Електронний ресурс]. Агросвіт, 2016, № 24. Режим доступу: file:///C:/Users/Lenovo%20S145/Downloads/agrosvit_2016_24_4.pdf
4. Melnychuk Yu. M. Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region [Електронний ресурс]. Economics' Horizons, 2019, № 1(8). Р. 36–43. Режим доступу: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/170023>
5. Краснолуцька О.В. Аналіз функціонування та тенденцій організаційного розвитку харчової промисловості України. Економіка та управління національним господарством, 2019, №3 (14). С. 66-70.
6. Ткачук І.Г., Мельничук Ю.М. Господарський механізм мікрорівневого стратегічного розвитку незалежного регіону. Актуальні проблеми розвитку регіону, 2019, вип. 15., Т. 2. С. 140-147.
7. Лагодієнко В.В. Реалізація інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у харчовій галузі. Бізнес-Навігатор: науково-виробничий журнал Міжнародного університету бізнесу і права. Херсон, 2013. - №2(31). С. 178-183.
8. Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В. Модування оцінки інноваційної спроможності промислових підприємств. Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». №1 (28), 2019. С. 280-289.
9. Промисловість [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm

References

1. Tkachenko S. M. (2011). The essence of economic stability of enterprises and its components. *Efektivna Ekonomika*. 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1350>
2. Levytskyi V. (2010). Development of a system for increasing the economic stability of the enterprise on the basis of social strategies for enterprise development. *Buduemo Novu Ukrainu*. 3. P. 238-245. Retrieved from: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4598/Levyts%27kyu_Rozroblennya_systemy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Vinichenko I. & Kriuchok S. (2016). Economic stability of the enterprise and its components. *Ahrosvit*. 24. Retrieved from: file:///C:/Users/Lenovo%20S145/Downloads/agrosvit_2016_24_4.pdf
4. Melnychuk Yu. M. (2019). Application of systematic approaches to assessing the effectiveness of the bank in conditions of financial independence of the region. *Economics' Horizons*. 1(8). p. 36–43. Retrieved from: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/170023>
5. Krasnolutska O.V. (2019). Analysis of the functioning and trends of organizational development of the food industry of Ukraine. *Ekonomika Ta Upravlinnia Natsionalnym Hospodarstvom*. 3 (14). p. 66-70.
6. Tkachuk I.H. & Melnychuk Yu.M. (2019). Economic mechanism of micro-level strategic development of the independent region. *Aktualni Problemy Rozvytku Rehionu*. 15 (2). p. 140-147.
7. Lagodiienko V.V. Realization of investment support of innovation activity in the food industry. *Business Navigator: Research and Production Journal of the International University of Business and Law*. - Kherson, - 2013. - №2 (31). - P. 178-183.
8. Lagodiienko V.V., Lagodiienko N.V. Modeling of assessment of innovative capacity of industrial enterprises. *Collection of scientific works "Financial and credit activities: problems of theory and practice"*. №1 (28), 2019. pp. 280-289.
9. State Statistics Service of Ukraine (2020). *Industry*. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm

Надійшла / Paper received: 17.11.2020

Надрукована / Paper Printed : 04.01.2021